LAKTİK ASİT BAKTERİLERİ

Genel ve taksonomik özellikleri

LAKTİK ASİT BAKTERİLERİ (LAB)

- LAB çeşitli gıdalardaki faaliyetleri sonucu karbonhidratlardan (heksozlardan) laktik asit üretme yeteneğine sahip kok ve basillerden oluşan grubun adıdır.
- Bunlar cins ve tür özelliklerine bağlı olarak karbonhidratlardan laktik asit yanında asetik asit, karbondioksit, alkol ve bazı tat ve aroma maddeleri de üretebilmektedirler.
- Bu maddelerin üretimiyle çok az da olsa gıdanın kalori değerinde bir değişim söz konusu olmaktadır.

LAKTİK ASİT BAKTERİLERİ (LAB)

- LAB gıdaların bozulmasında da rol oynarlar.
- İnsanlarda hastalıklara neden olan patojen mikroorganizmalar üzerinde de ürettikleri bazı maddeler (bakteriosinler v.b.) nedeniyle antagonistik etkiye sahiptirler.
- Bu nedenle laktik asit bakterilerinin faaliyetiyle üretilen fermente gıdalar gıda zehirlenmeleri ve enfeksiyonları düşünüldüğünde insan sağlığı açısından güvenilir gıdalar olarak kabul edilebilir.
- LAB glukoz metabolizması sonucunda ürettikleri son ürüne bağlı olarak iki ana gruba ayrılmıştır.

Karbonhidrat Metabolizması

Temel olarak Laktik Asit Bakterilerinin karbonhidrat metabolizması homolaktik ve heterolaktik olarak ikiye ayrılmaktadır.

Homolaktik fermentasyon, glikoliz için Embden-Meyerhof-Parnas (EMP) Yolunu takip eder. LAB, hem D(-) hem de L(+) laktik asit veya her iki izomerin rasemik karışımını üretir.

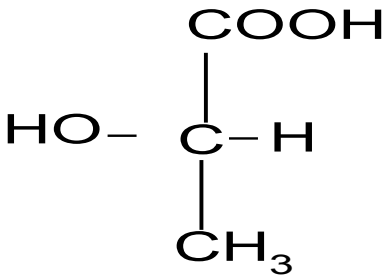

L (+) Laktik asit

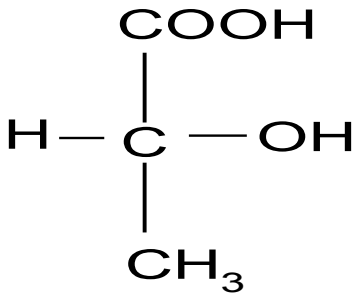

D (-) Laktik asit

LAKTİK ASİT BAKTERİLERİ

- 1. Heksoz şekerlerin fermentasyonu sonucu birincil derecede laktik asit üreten türlere ***homofermentatif LAB*** denir. Homofermentatif özellik heksoz şekerlerin metabolizmasında gözlenir.
- Bazı homofermentatif LAB pentozları kullanarak asetik asit ve laktik asit üretebilirler.

LAKTİK ASİT BAKTERİLERİ

- 2. Metabolik faaliyetleri sonucu heksozlardan laktik asit, CO_2 ve etanol üreten LAB ise ***heterofermentatif LAB*** olarak adlandırılırlar.
- Heterofermentatif türler homofermentatif türlere kıyasla asetaldehit ve diasetil gibi tat ve aroma maddelerinin üretimi açısından çok daha fazla önem taşırlar.

LAKTİK ASİT BAKTERİLERİ

- Homofermantatif ve heterofermantatif LAB genetik ve fizyolojik farklılıklarından dolayı glukozu farklı metabolik yollarla kullanarak farklı son ürünler üretirler.
- Homofermentatif LAB, aldolaz ve heksozisomeraz enzimine sahipken, fosfoketolaz enzimi yoktur ve Embden-Meyerhoff-Parnas (EMP) metabolik yolunu izleyerek bir molekül glukozdan iki molekül laktik asit üretirler.

LAKTİK ASİT BAKTERİLERİ

- Heterofermentatif LAB ise aldolaz ve heksozisomeraz enzimi yerine fosfoketolaz enzimine sahiptirler.
- Bu gruba giren LAB glukozun yıkımında EMP metabolik yolu yerine heksozmonofosfat veya pentozfosfat metabolik yolunu kullanırlar.
- Bunların ayrıca fosfoketolaz glikolitik yolunu da kullanırlar.

LAB'nin heksoz metabolizmasında kullandığı üç temel yolu göstermektedir.

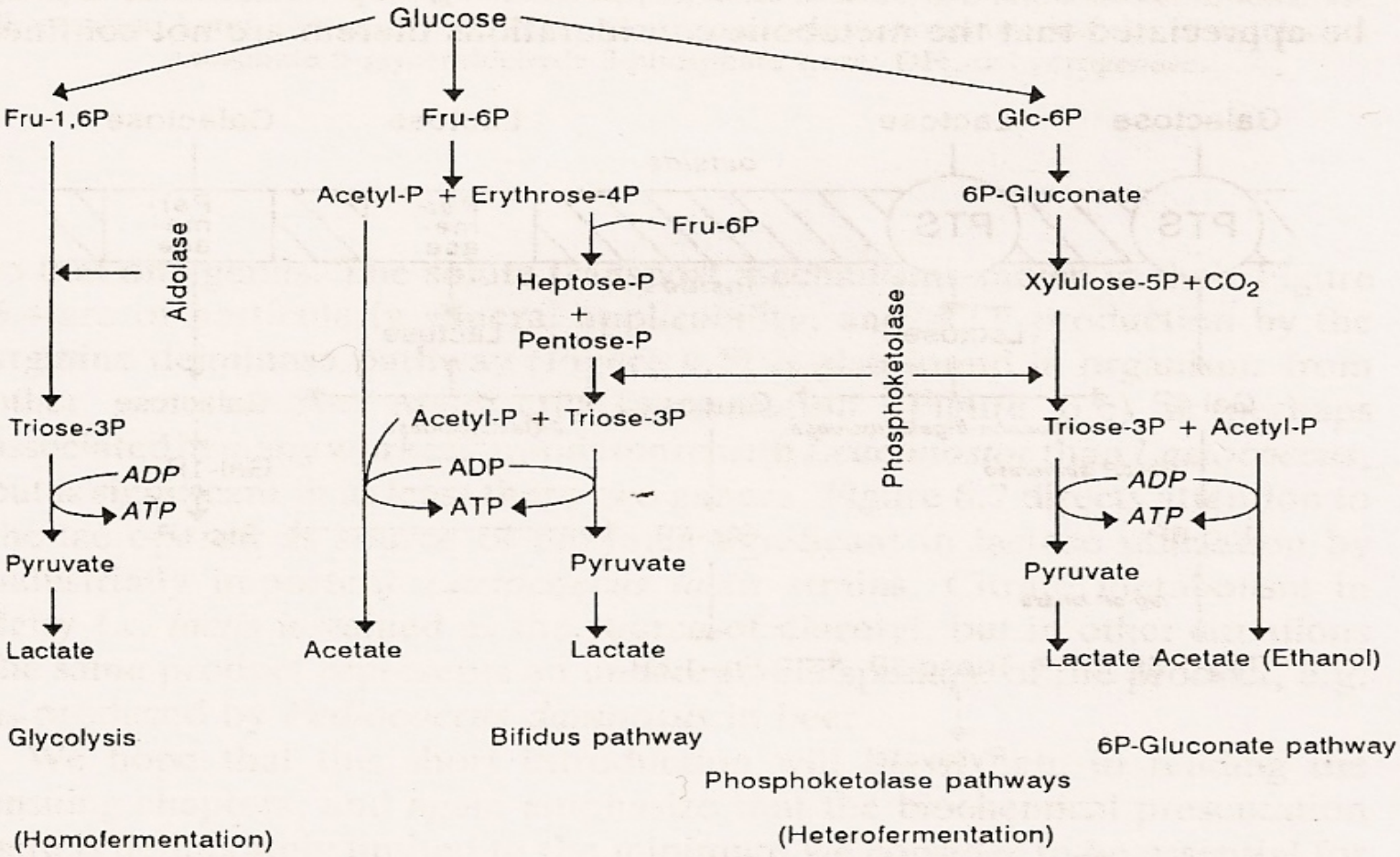

Figure 1.1 Schematic presentation of the main pathways of hexose fermentation in lactic acid bacteria (Reproduced from Kandler, 1983, by permission of Kluwer Academic Publishers.)

Homofermentatif ve heterofermentatif LAB ve laktik asit konfigürasyonları

Homofermentatif Organizma	Laktik asit konfigürasyonu	Heterofermentatif Organizma	Laktik asit konfigürasyonu
Lactobacillus		*Lactobacillus*	
L.acidophilus	DL	*L.brevis*	DL
L.bulgaricus	D(-)	*L.buchneri*	DL
L.casei	L(+)	*L.cellobiosus*	DL
L.coryniformis	DL	*L. confusus*	DL
L.curvatus	DL	*L.coprophilus*	DL
L.delbrueckii	D(-)	*L.fermentum*	DL
L.helveticus	DL	*L.hilgardii*	DL
L.jugurti	DL	*L.sanfrancisco*	DL
L.jensenii	D(-)	*L. trichodes*	DL
L. lactis	D(-)	*Wesissella (L.) viridescens*	DL
L.leichmannii	D(-)	*Leuconostoc*	
L.plantarum	DL	*L.cremoris*	D(-)
L.salivarus	L(+)	*L.dextranicum*	D(-)
Pediococcus		*L. lactis*	D(-)
P. acidilactici	DL	*L.mesenteroides*	E>(-)
P.cerevisiae	DL	*Oenococcus oeni (L.oenos)*	D(-)

Tablo: Homofermentatif ve heterofermentatif laktik asit bakterileri ve laktik asit konfigürasyonları

Homofermentatif Organizma	Laktik asit konfigürasyonu	Heterofermentatif Organizma	Laktik asit konfigürasyonu
Pediococcus		*Leuconostoc*	
P. pentosaceus	DL	*W. (L.) paramesenteroides*	D(-)
Streptococcus		*L.gelidum*	D(-)
S.bovis	D(-)	*L.carnosum*	D(-)
Sthermophilus	D(-)	*Carnobacterium*	
Lactococcus		*C.divergens*	
L.lactis ssp.lactis		*L.fermentum*	
L.lactis ssp.cremoris		*C.mobile*	
L.lactis ssp.diacetylactis		*C.gallinarum*	
L.lactis ssp.hordniae		*C.piscicola*	
L.garviae		*W. (L.) viridescens*	
L.plantarum			
L.raffinolactis			
Vagococcus			
V.fluvialis			
V.salmoninarum			

LAB'nin Fermentasyon ürünleri

- Laktik asit bakterileri homofermantatif veya heterofermantatif grup olmak üzere ayrılabilir.

- Homofermantatif türler şekeri Fructose-biphosphat yolu (Glikoliz) üzerinden hemen hemen tamamen laktik asite parçalarlar.
- (2 mol ATP kazanılması ile 1 mol glukozdan 2 mol Pyruvat oluşturulur. Glycerinaldehyd-3-phosphat'ın dehidrojenasyonunda kaybedilen H Pyruvat'a geçer).

LAKTİK ASİT BAKTERİLERİ

- Geçmişte LAB'nin taksonomik olarak sınıflandırılmasında Gram reaksiyonu, katalaz negatiftik, laktik asit konfigürasyonu (D, L ve DL) ve çeşitli karbonhidratları fermente edebilme yetenekleri gibi özellikler kullanılmaktaydı.
- Ancak yapılan detaylı genetik çalışmalarla DNA baz kompozisyonları, (16S) rRNA dizilişleri, hücre duvarı mukopeptid tipleri ve enzimlerin immünolojik spesifik yapıları gibi özellikler de tanımlama ve sınıflandırmada kullanılmaktadır.

LAKTİK ASİT BAKTERİLERİ

- Laktik asit bakterileri bu tip genetik özellikleri açısından çok büyük çeşitlilik göstermektedirler.
- DNA baz kompozisyonu (molar G+C yüzdesi) laktik asit bakterilerinde en az %35 *(L.salivarus)* ve en fazla %53 *(L.fermentum)* arasında değişmektedir.
- Bu gruplandırmaya göre *Lactobacillus'*lar molar G+C yüzdesi açısından üç gruba ayrılmaktadır:

LAKTİK ASİT BAKTERİLERİ

- **Grup 1**: Molar G+C yüzdesi %32,4-%38,3 arasında değişen türler; *L.jugurti, L.helveticus, L.salivarus, L.bulgaricus, L.(jugurti) bulgaricus*
- **Grup 2**: Molar G+C yüzdesi %42,7-%48 arasında değişen türler; *L.buchneri, L.brevis, L.casei, L.(Weisella)viridescens, L.plantarum*
- **Grup 3**: Molar G+C yüzdesi %49-%51,9 arasında değişen türler; *L.lactis, L.leichmannii, L.delbrueckii, L.fermentum, L.cellobiosus.*

LAKTİK ASİT BAKTERİLERİ

- 1. grupta yer alan türlerin hepsi homofermentatiftir. 2. ve 3. grupta ise hem homofermentatif hem de heterofermentatif türler yer almaktadır.
- G+C yüzdesi açısından aynı gruba giren türler DNA hibridizasyonu ve immünolojik metotlarla birbirlerinden ayrılarak tanımlanabilirler.

LAKTİK ASİT BAKTERİLERİ

- LAB'nin taksonomik sınırları henüz kesin olarak çizilememiştir ve bu konuda değişik genetik çalışmalar sürdürülmektedir.
- Şu ana kadar tanımlanmış ve laktik asit bakterileri grubuna dahil edilmiş mikroorganizmaların bazı genel özellikleri aşağıda sıralanmıştır:

LAKTİK ASİT BAKTERİLERİ

- Bu mikroorganizmalar gelişebilmek için aminoasitler, B grubu vitaminler, pürin ve pirimidin gibi besin ögelerine ihtiyaç duyarlar
- Çoğu mezofilik mikroorganizmalardır. Ancak bazıları 5°C'nin altında, termofilik türler ise optimum 45°C gibi yüksek sıcaklıklarda gelişebilirler.

LAKTİK ASİT BAKTERİLERİ

- Bu mikroorganizmaların çoğu optimum 4,0-4,5 pH'da gelişebilmelerine rağmen bazıları 3,2 gibi düşük ve 9,6 gibi yüksek pH'larda da gelişebilmektedir.
- Bazıları zayıf proteolitik ve lipolitik özelliğe sahiptir.

- Laktik asit bakterilerinin taksonomisi ile ilgili çalışmalar hala devam etmektedir.
- Sürekli olarak yapılan genetik çalışmalar yardımıyla her geçen gün yeni cinsler oluşturulmakta ya da eski cinsler yeni cins isimleri ile adlandırılmaktadır.

Laktik Asit Bakterileri grubuna;

- *Lactobacillaceae* familyası

Lactobacillus

- Kok şeklindeki *Streptococcaceae* familyası

Streptococcus

Pediococcus ve

Leuconostoc cinsleri dahil edilmekte iken

Son yıllarda yapılan genetik ve taksonomik çalışmalar sonucu aşağıdaki beş cins de eklenmiştir:

- *Lactococcus*
- *Carnobacterium*
- *Enterococcus*
- *Vagococcus*
- *Weissella*

LAKTİK ASİT BAKTERİLERİ

- 1984-1985 yıllarında LAB grubuna dahil edilen *Lactococcus, Carnobacterium* ve *Enterococcus* cinsleri genetik olarak farklı özelliklere sahip bazı *Lactobacillus* ve *Streptococcus* türlerinin bu cinslerden ayrılması ile oluşturulmuştur.
- *Carnobacterium* cinsi daha önceleri *Lactobacillus* cinsi içinde yer alan bazı türlerden, *Lactococcus* cinsi N grubu *Streptococcus* türlerinden, *Enterococcus* cinsi ise Lancefield D grubu *Streptococcus* türlerinden oluşmaktadır.

LAKTİK ASİT BAKTERİLERİ

- 1990'lı yıllarda yapılan çalışmalarla da N grubu bazı *Lactococcus* türleri *Vagococcus* cinsi adı altında toplanmıştır.
- *Leuconostoc paramesenteroides* ile *Lactobacillus*'un bazı türleri *Weissella* cinsi olarak adlandırılmıştır. Bu beş cinsden en son üzerinde çalışılan cins *Weissella* 1993 yılında yapılan çalışmalarla ortaya konmuş yeni bir cinstir.

LAKTİK ASİT BAKTERİLERİ

- Bunlara ilaveten bazı yeni kaynaklarda *Aerococcus, Oenococcus, Atopobium, Dolosigranum, Tetragenococcus, Alloiococcus* ve *Gemella* gibi yukarıda adı verilen 5 yeni cinsten farklı bazı yeni cinslere de rastlanmaktadır.
- Ancak bu mikroorganizmalar gıdalarda önem taşımayan cinsler olarak bildirilmekte ve henüz bunlarla ilgili taksonomik çalışmalar tamamlanmadığı için kesin sınıflandırılmaları yapılamamaktadır.

LAKTİK ASİT BAKTERİLERİ

- *Pediococcus halophilus'un* ismi son çalışmalarla *Tetragenococcus halophilus* olarak değiştirilmiştir.
- Bazı araştırıcılar hem genetik, hem de biyokimyasal açıdan LAB ile büyük farklılıklar gösteren, EMP, fosfoketolaz veya heksozmonofosfat glikolitik yolunu kullanmayan ve son ürün olarak asetik ve laktik asit üreten *Bifidobacterium* cinsini dahi laktik asit bakterileri grubuna dahil etmektedirler.

- Laktik asit bakterileri morfolojik olarak birbirine benzemeyen,

- Gram pozitif, hareketsiz ve katalaz negatif bakterilerdir.

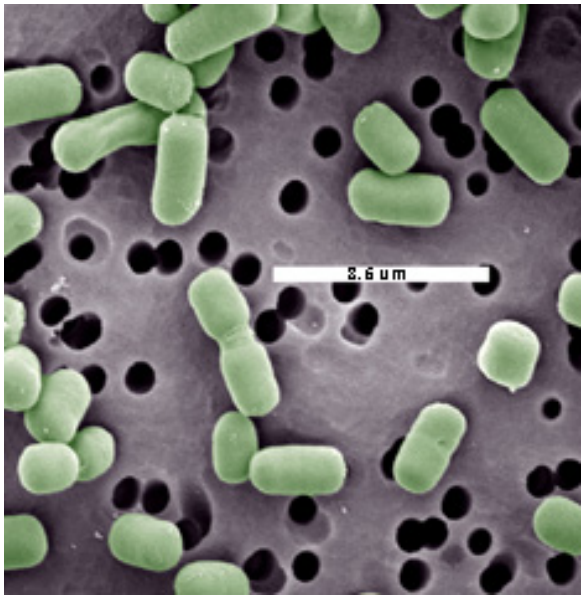

L. brevis

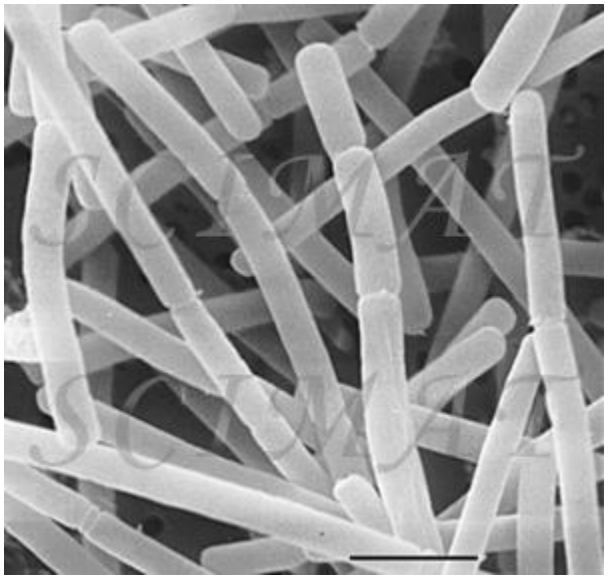

L. bulgaricus

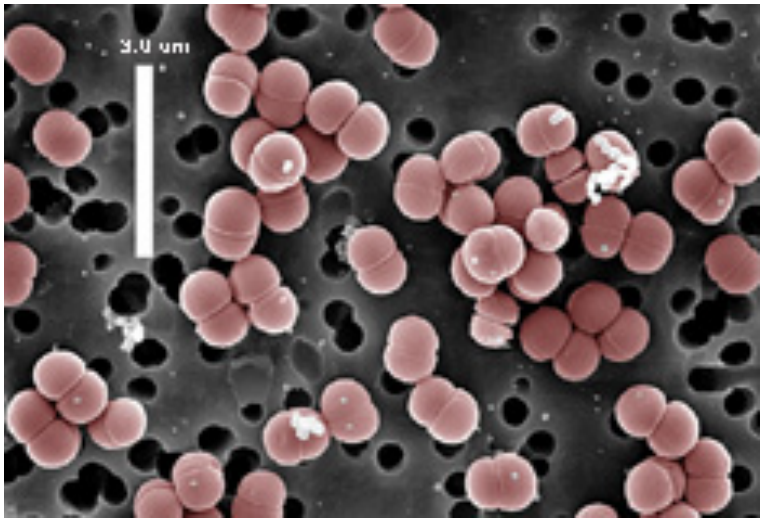

Pediococcus sp.

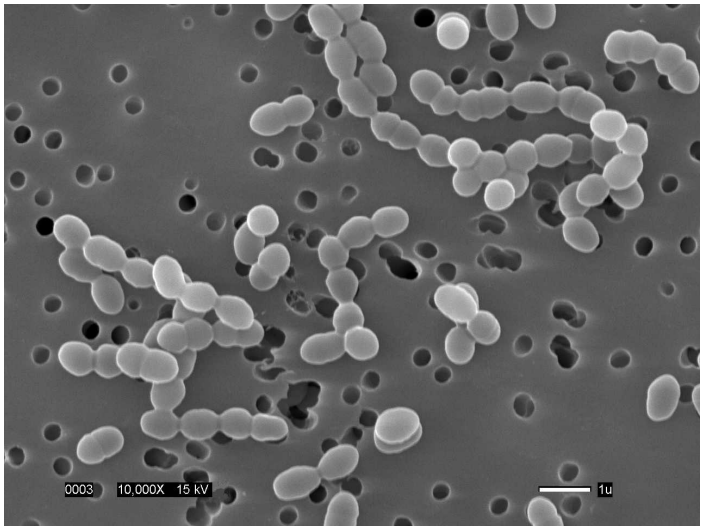

Leuconostoc sp.

Laktik asit bakterilerinin filogenetik ilişkileri

- Bakterilerin filogenetik farklılıkları ile ilgili geçerli bilgi temel olarak 16S rRNA (ribozomal ribonükleik asidin) karşılaştırmalı dizilim analizlerine dayanmaktadır.
- Bu verilere dayanarak bakteriler 12 ana sınıfa ayrılmaktadır.

- Laktik asit bakterileri, Gram-pozitif bakterilerin değişik bir grubu olan spor oluşturmayan bakterileri kapsar.

- Kok veya çubuk şeklinde olabilirler ve çok nadir de olsa pseudo-katalazlar bulunabilmesine karşın, katalaz üretmezler.

- Kemo-organotrofiktirler ve sadece kompleks besin ortamlarında gelişebilirler.

- Enerji kaynağı olarak fermente olabilen karbonhidratları kullanırlar.
- Heksozları temel olarak laktata parçalarlar (homofermentatif)
- veya laktat ve asetat, etanol, CO_2, format veya süksinat gibi ilave ürünler oluştururlar (heterofermentatif).

- Laktik asit bakterileri, gıdalarda (süt ürünleri, fermente etler, ekşi hamur, fermente sebzeler, içecekler), bitkiler üzerinde ve ayrıca tüm insan ve diğer memelilerin genital, intestinal ve solunum sistemlerinde bulunurlar.

- 16S ve 23S rRNA dizilim verilerine dayanarak, Gram-pozitif bakteriler iki sınıf oluştururlar.
- Birinci sınıf DNA kompozisyonunda %50 den az guanin ve sitozin (G+C) içeren ve *Clostridium* sınıfı olarak adlandırılan Gram-pozitif bakteriler,
- diğer sınıf (actinomycetes) ise %50 den fazla G+C içerenlerdir.

- Tipik laktik asit bakterileri, *Carnobacterium, Lactobacillus, Lactococcus, Leuconostoc, Pediococcus ve Streptococcus*, %50 den az G+C içerirler ve *Clostridium* sınıfına dahildirler.

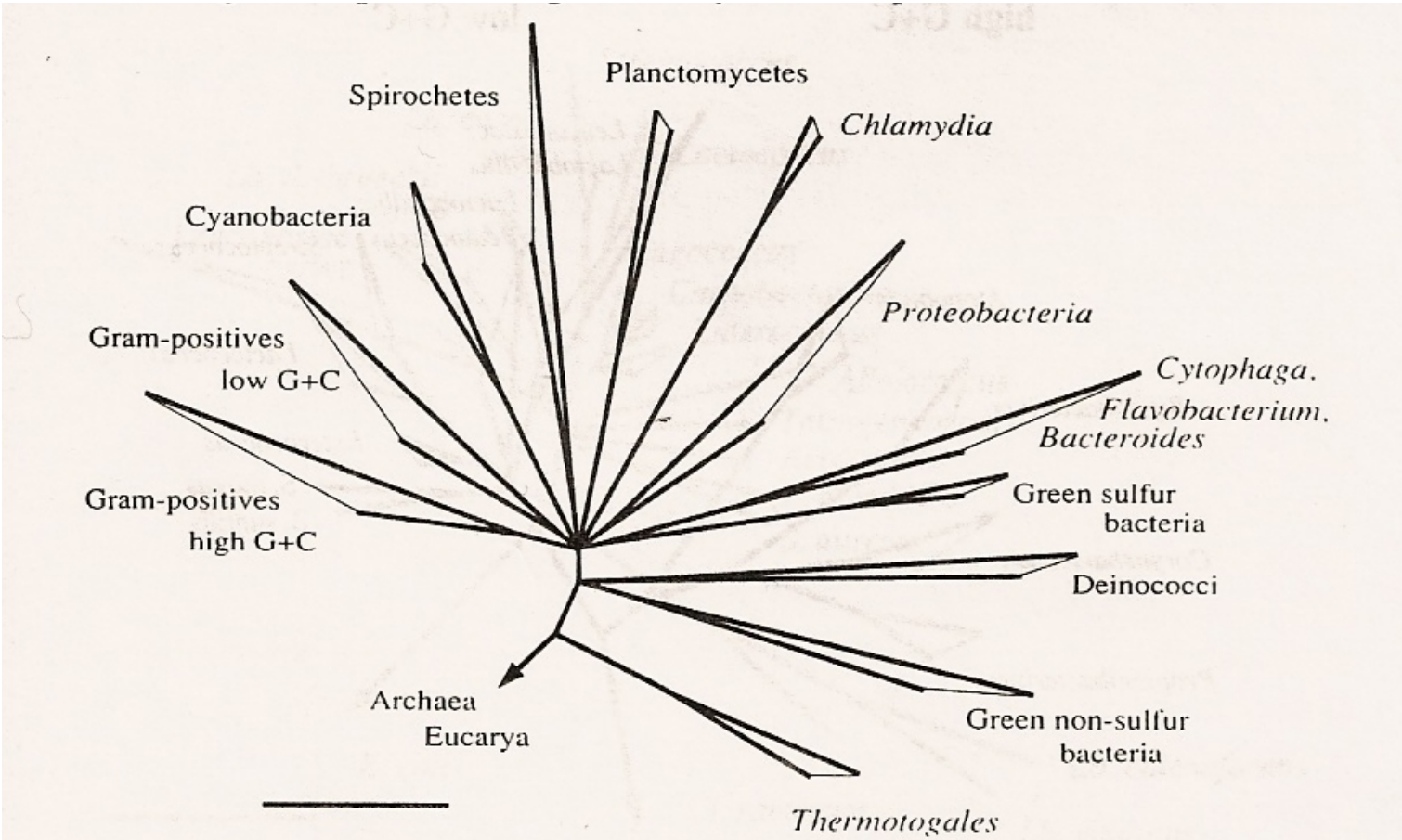

Figure 2.1 Phylogenetic tree of bacteria based upon 16S rRNA sequence comparison. The bar indicates 10% expected sequence divergence.

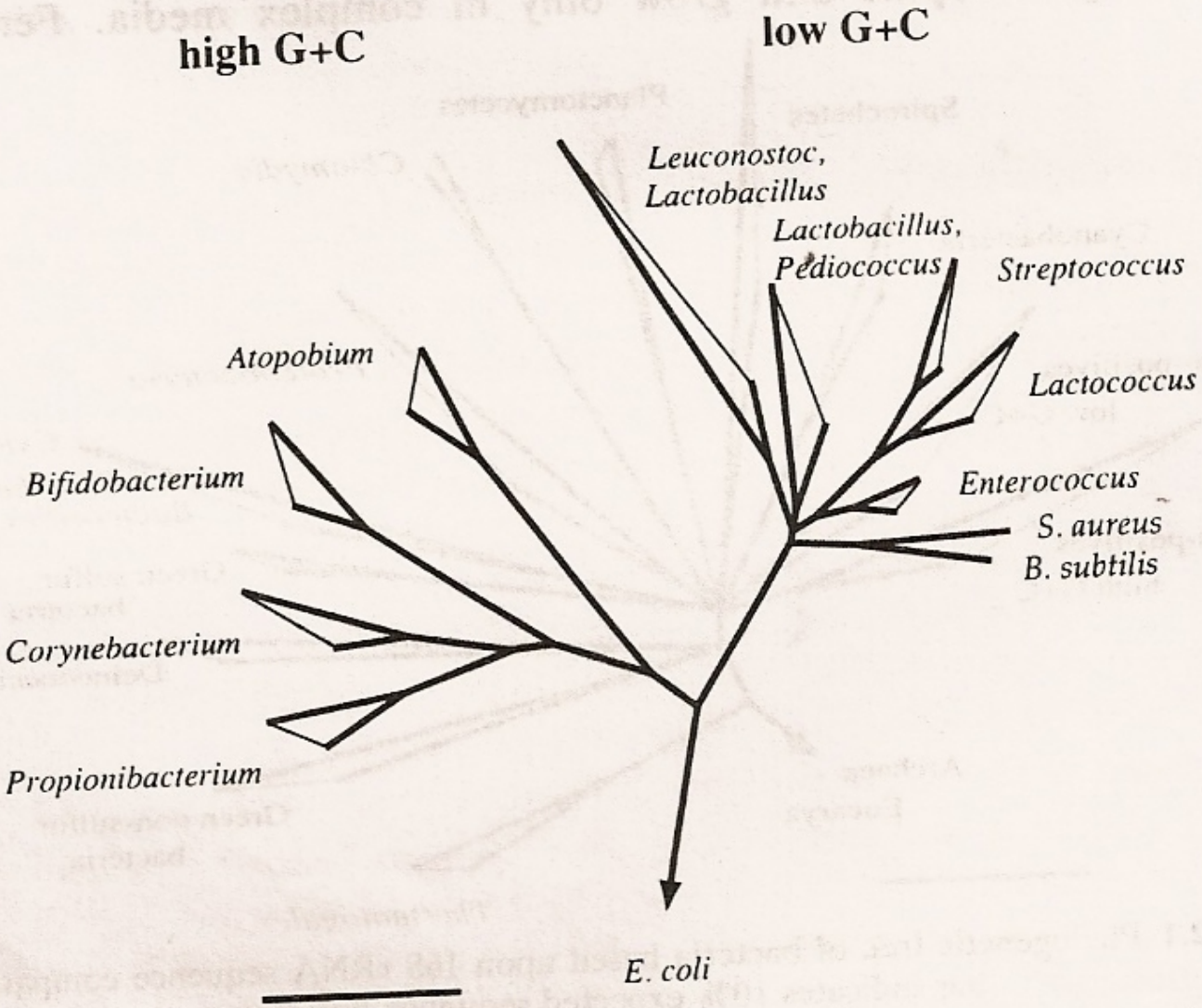

Figure 2.2 Phylogenetic trees of Gram-positive bacteria. The bar indicates 10% expected sequence divergence.

- *Bifidobacterium,* laktik asit bakterisi olarak değerlendirilmekte ise de, filogenetik olarak yüksek G+C içeriği ve 16S rRNA verileri ile Actinomycetes sınıfına dahildir.

- Gıdalar ve yemler için oldukça önemli olan diğer bazı Gram-pozitif bakteriler de mevcuttur ve Actinomycetes sınıfına dahildirler; *Brevibacterium, Corynebacterium, Microbacterium* ve *Propionibacterium* gibi.

Lactobacillus, Leuconostoc ve Pediococcus cinsleri

Bu üç cins, farklı morfoloji ve/veya fermentasyon paternleri dolayısıyla birbirlerinden ayrı olarak ele alınır.

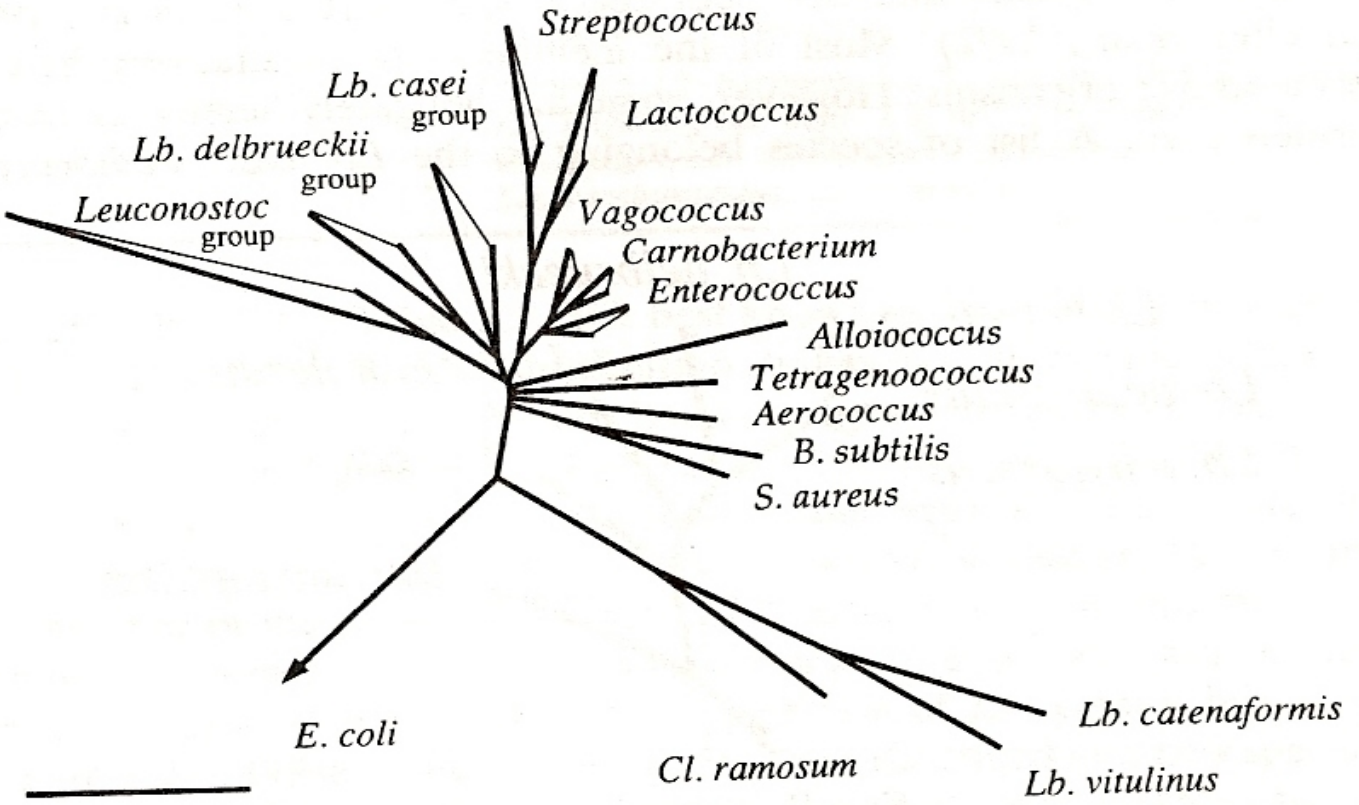

Figure 2.3 Phylogenetic tree of lactic acid bacteria and related bacteria. The bar indicates 10% expected sequence divergence.

- Klasik tanımlama filogenetik ilişkileri tam olarak yansıtmaz. Örnek olarak *Lactobacillus* cinsinin internal (iç) yapısı, orijinal alt bölümler olan *Thermobacterium, Streptobacterium* ve *Betabacterium* veya homo- veya heterofermentatif yol gibi metabolik özellikler ile korelasyon göstermez.
- 16S rRNA çalışmaları temel alınarak Lactobacillus cinsi ve akrabası olan cinslerin üç alt sınıfa ayrılması önerilmiştir.

- Laktobasiller ve ilişkili organizmaların uygun 16S rRNA verileri kullanılarak yapılan dikkatli sıralama analizleri ile filogenetik ağaç, farklı metodlar (distance matrix, parsimony ve maksimum yakınlık analizleri gibi) ile yeniden yapılandırılmıştır.

- Bu analizler göstermiştir ki *Leuconostoc* grubu diğer laktik asit bakterilerinden açık şekilde ayrıdır ve diğer iki grup, yani *Lb. delbrueckii* ve *Lb. casei* grubu, birbirlerine ve diğer laktik asit bakterilerine göre daha yakındır ve değerlendirmeleri kolaydır.

LAB’İN YENİ SINIFLANDIRMASI

Section I

- **The family: *Aerococcaceae***
  - **The genus: *Abiotrophia***
  - **The genus: *Aerococcus***
  - **The genus: *Facklamia***
  - **Minor genera of the *Aerococcaceae:* (*Dolosicoccus*, *Eremococcus*, *Globicatella*, *Ignavigranum*)**

Section II

- **The family: *Carnobacteriaceae***
  - **The genus: *Carnobacterium***
  - **The genus: *Marinilactibacillus***
  - **The genus: *Trichococcus***
  - **The genus: *Alkalibacterium***
  - **Minor genera of the *Carnobacteriaceae*: *Allofustis, Alloiococcus, Atopobacter, Atopococcus, Atopostipes, Bavariicoccus, Desemzia, Dolosigranulum, Granulicatella, Isobaculum* and *Lacticigenium***

Section III

- **The family: *Enterococcaceae***
  - **The genus: *Enterococcus***
  - **The genus: *Tetragenococcus***
  - **The genus: *Vagococcus***
  - **Minor genera of the *Enterococcaceae:* (*Catellicoccus*, *Melissococcus* and *Pilibacter*)**

Section IV

- **The family: *Lactobacillaceae***
  - **The genus: *Lactobacillus***
  - **The genus: *Paralactobacillus***
  - **The genus: *Pediococcus***

Section V

- **The family: *Leuconostocaceae***
  - **The genus: *Fructobacillus***
  - **The genus: *Leuconostoc***
  - **The genus: *Oenococcus***
  - **The genus: *Weissella***
  - **The genus: *Lactococcus***

Section VI

- **The family: *Streptoccaceae***
  - **The genus: *Lactovum***
  - **The genus: *Streptococcus***

Section VII

- **Physiologically ‘related’ genera**
  - **The genera: *Bifidobacterium*, *Parascardovia* and *Scardovia***
  - **The genus: *Sporolactobacillus***
  - **The genera: *Bacillus*, *Geobacillus* and *Halobacillus***
  - **The genera: *Halolactibacillus* and *Paraliobacillus***